

DAVAMLILIQ VƏ DAVAMLI İQTİSADI İNKİŞAF

Xülasə

Davamlılıqla bağlı narahatlıqlar iqtisadi inkişaf müzakirələri üçün yeni gündəm yaradıb və zaman keçdikcə bu müzakirələr davamlı inkişafa yönəlib. Bundan əlavə, davamlılıq müzakirələri neoklassik iqtisadiyyatın ətraf mühitə və təbii ehtiyatlara ənənəvi baxışlarının dəyişməsinə səbəb oldu və yeni iqtisadi hərəkətlərin yaranmasına zəmin yaratdı. Bu cərəyanlar; Məhz neoklassik iqtisadiyyatın alt qolu sayılan ətraf mühit və təbii sərvətlər iqtisadiyyatı və bu hərəkətdə reaksiya olaraq ortaya çıxan ekoloji iqtisadiyyat hərəkətidir. Bu araşdırmada davamlılıq və davamlı inkişaf anlayışlarının tarixi inkişaf prosesi araşdırılır, nəsillərarası bərabərlik, resursların bölüşdürülməsində səmərəlilik, girişlərin əvəzediciliyi kimi anlayışlar vasitəsilə bu anlayışlar üzərində aparılan müzakirələr dəyərləndirilir və bu müzakirələrin cari məqamı açıqlanır. Davamlılıq müzakirələrində iqtisadi hərəkətlərin mövqeləri bu təhlilin sonunda aydın şəkildə ortaya çıxır. Burada edilən icmal həm də qarşıdakı dövrdə davamlılıq ədəbiyyatında həll edilməli olan məsələlərin görüntüsünü təqdim edir. Müvafiq olaraq, davamlılıq və texnoloji yeniliklər arasındakı əlaqə və girişlər arasında əvəzedicilik əlaqəsi ilə bağlı nəzəri və empirik tədqiqatlara, eləcə də zəif və güclü davamlılıq meyarlarına dair empirik tədqiqatlara və ölkə nümunələrinə ehtiyac olduğu müəyyən edilmişdir.

Məqsəd – davamlı inkişaf bu gün bütün dünyada həm iqtisadi, həm də ekoloji problemlərin öhdəsindən gəlmək üçün kritik strategiya kimi əhəmiyyət kəsb edir. Bu konsepsiya indiki nəsillərin ehtiyaclarını ödəmək və gələcək nəsillərin öz ehtiyaclarını ödəməsinə təmin etmək üçün təbii ehtiyatların qorunmasını, iqtisadi artımı və sosial bərabərliyi birləşdirməyi hədəfləyir. Davamlı inkişaf təkəcə ekoloji problemləri həll etmək, həm də iqtisadi və sosial bərpaya kömək edir.

Metodologiya – tədqiqat prosesində kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalında enerji səmərəliliyinin təməl prinsiplərinə istinad edilmiş, sahənin enerji səmərəliliyinin yüksəldilməsinin strateji əhəmiyyəti açıqlanmışdır. Məqalənin hazırlanması zamanı, müşahidə, iqtisadi-stastistik, elmi abstraksiya, ümumiləşdirmə üsullarından, habelə iqtisadçı alimlərin mövzuya dair tədqiqatlarından istifadə olunmuşdur.

Elmi yenilik – məqalədə əldə edilmiş əsas elmi yenilik kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalının enerji davamlılıq sisteminin səciyyələndirilməsində və əlverişli mühitin yaradılması istiqamətlərinin müəyyən edilməsidir.

Açar sözlər: davamlılıq, davamlı inkişaf, nəsillərarası bərabərlik, giriş əvəzediciliyi, güclü və zəif davamlılıq

Giriş

Davamlı inkişaf bu gün xüsusilə iqlim dəyişikliyi, ifrat yoxsulluq, aclıq, təbii fəlakətlər və ətraf mühitin çirklənməsi kimi global problemlərlə mübarizədə böyük əhəmiyyət kəsb edir. Bu problemlərin həlli təkəcə regionun, ölkənin problemi deyil, bütün dünyanın birgə səylərini tələb edən məsələyə çevrilib.

İqlim Dəyişikliyi və Enerji: Qalıq yanacaqların həddindən artıq istifadəsi istixana qazı emissiyalarını artırır və global istiləşməyə səbəb olur. Davamlı inkişaf bərpa olunan enerji mənbələrinə keçidi və enerji səmərəliliyinin artırılmasını təşviq edir. Günəş, külək və su elektrik kimi bərpa olunan enerji mənbələri ətraf mühitə təsirləri azaldarkən iqtisadi artımı dəstəkləyir.

Yoxsulluq və bərabərsizlik: Davamlı inkişaf yoxsulluqla mübarizə aparmaq və iqtisadi bərabərsizliyi azaltmaq məqsədi daşıyır. Sosial bərabərliyə nail olmadan iqtisadi artımın mənası yoxdur. Təhsil, səhiyyə və ədalətli məşğulluq imkanları kimi fundamental hüquqlar davamlı inkişafın təməl daşlarıdır.

Biomüxtəlifliyin və Təbii Sərvətlərin Mühafizəsi: Meşələr, okeanlar, torpaqlar və digər təbii ehtiyatlar insanların yaşaması üçün həyati əhəmiyyət kəsb edir. Bu resursların həddindən artıq istifadəsi ekosistemlərin məhvində səbəb ola bilər. Davamlı inkişaf təbii sərvətlərdən ehtiyatlı istifadəni və mühafizəni təşviq edir.

Davamlılıq və davamlı inkişaf anlayışları ətraf mühitin degradasiyasının artdığı dünyamızda son bir neçə onilliyin ən çox müzakirə olunan mövzularındandır. Davamlılıq məsələsi enerji, iqtisadiyyat və ətraf mühit üçbucağının ən mərkəzində dayanır və buna görə də sosial elm adamlarından təbiətşünaslara, siyasətçilərdən yerli və beynəlxalq ekoloji təşkilatlara, eləcə də geniş spektrdə müzakirə olunur. Hökumətlər və hökumətlərarası təşkilatlar. Davamlılıq anlayışının çoxölçülü quruluşuna görə, bu mövzuda çalışan müxtəlif elm sahələri fərqli yanaşmalar və fərqli təriflər hazırlamışlar. Bu çoxölçülülüyə görə bir tərəfdən konsepsiyanın çərçivəsi ilə bağlı fikir ayrılıqları hələ də davam edir, digər tərəfdən debatda iştirak edən tərəflər müəyyən etdikləri çərçivə vasitəsilə davamlılığın ölçülməsinə yanaşmalar ortaya qoyur, müxtəlif məqsədlər irəli sürür və siyasətlər təklif edirlər. Bu məqsədlərə nail olmaq üçün izlənməlidir.

Davamlılıq və davamlı inkişaf konsepsiyası üzrə müzakirələr

Davamlılıqla bağlı narahatlıqlar Maltus və Cevons kimi 18-ci və 19-cu əsrlərin bəzi iqtisadçılarına aid edilsə də, “dayanıqlı inkişaf” anlayışının ortaya çıxması 20-ci əsrdə ekoloji problemlərin ortaya çıxması ilə üst-üstə düşür. Bederə (1994) görə, 1960 və 1970-ci illərdə meydana çıxan müasir ekoloji hərəkətlərin ilk dalğası təbiətin mühafizəsi ilə bağlı ənənəvi qayğıni mümkün qlobal ekoloji böhran barədə məlumatlılığa çevirdi. Bu ilk dalğadan təsirlənən ekoloqlar ekoloji problemlərə görə iqtisadi artım, sənayeləşmə, qərb mədəniyyəti və texnologiyasının məsuliyyət daşdığını gördülər. Ekoloqlar iddia edirdilər ki, planetin resurslarını ciddi şəkildə tükəndirmədən və insanların istehsal etdiyi tullantı materialları və çirklənmə ilə mübarizə qabiliyyətini həddən artıq yükləmədən əhəlinin sürətli artımını və sənaye fəaliyyətini saxlamaq mümkün deyil.

“Böyümə Məhdudiyyətləri”nin təsirindən sonra hökumətlər, görünür, ictimai təzyiqə görə yerli ekoloji problemlərin həlli üçün tədbirlər elan etdilər; Bununla belə, onlar global miqyasda ekoloji problemlərə qarşı laqeyd qalıblar. Sonrakı illərdə ekoloji hərəkət kəsildi və böyümənin sərhədləri ilə bağlı müzakirələrə qatılan müxtəlif yazarlar vəziyyətin şişirdildiyini iddia etdilər. Müzakirə iştirakçıları öz fikirlərini texniki tərəqqinin sürəti, məhsulun tərkibində dəyişikliklər və əvəzetmə imkanları çərçivəsində formalaşdırıblar. “Böyümə Sərhədləri” kitabında irəli sürülən fikirləri tənqid edənlər, inkişaf edən texnologiya və innovasiyaların ekoloji problemlərin həlli olacağını müdafiə etdilər. Bu prosesdə hökumətlər qəbul etdikləri ekoloji tədbirlərin həyata keçirilməsində ləng davrandılar (Beder, 1994; Cole, 2006: 241).

“Dayanıqlı inkişaf” konsepsiyasının kökləri 1980-ci ildə Təbiəti və Təbii Sərvətləri Mühafizə üzrə Beynəlxalq İttifaqın (IUCN) hazırladığı “Ümumdünya Mühafizə Strategiyası” adlı hesabatla gedib çıxır. Konsepsiya ümumi qəbul olundu və Ümumdünya Ətraf Mühit və İnkişaf Komissiyasının (1987) “Ortaq gələcəyimiz” adlı hesabatı ilə geniş istifadə sahəsi tapdı. Davamlı inkişaf bu hesabatda “gələcək nəsillərin öz ehtiyaclarını ödəmək imkanlarına xələl gətirmədən bugünkü ehtiyaclarla cavab verən inkişaf” kimi müəyyən edilmişdir. Markandya, Harou, Bellu və Cistulli (2002: 17) görə, bu tərif inkişafın mümkün uzunmüddətli nəticələri ilə bağlı narahatlıqlara diqqəti cəlb etmək üçün faydalı olsa da, özü ilə müxtəlif suallar da gətirir. Tələblər hansılardır və zaman keçdikcə onlar necə dəyişəcək? Gələcək nəsillər üçün

mövcud olan variantlardan hansının azaldılması məqbuldur, hansının isə qəbul edilməzdir? Bu kimi sualların cavabları və davamlı inkişafın praktiki xüsusiyyətləri qeyd edilməsə də; Hesabatda qeyd edilir ki, həyata keçirilən iqtisadi siyasət nəticəsində ətraf mühitin degradasiyası davamlılıq perspektivinin əsas narahatlıqlarından biridir (Markandya et al., 2002: 17).

Davamlı inkişaf konsepsiyası tətbiq olunduğu gündən bəri dəfələrlə və müxtəlif yollarla müəyyən edilmişdir. Bu vəziyyət konsepsiyanın anlaşılmaz olmasına səbəb olub. Təriflər ümumiyyətlə onları təyin edənlərin akademik sahələrini əks etdirmək üçün yaradılır. İqtisadçılar tez-tez həyat standartlarının müəyyən səviyyəsinin saxlanması zərurətini vurğulamağa meylli olsalar da, ekoloqlar biomüxtəliflik və ekoloji dayanıqlılıqla maraqlanırdılar və sosioloqlar icmalar daxilində sosioloji əlaqələri və qarşılıqlı münasibətləri qorumaq ehtiyacını prioritet hesab edirlər (Cole, 2006: 242). Konsepsiyayı daha dəqiq müəyyən etmək üçün atılan ilk addımlar nəzəri səviyyədə idi və müzakirənin iqtisadi və ekoloji ölçüləri üzərində cəmlənmişdir (Markandya et al., 2002: 17). Davamlı inkişaf konsepsiyasının tərfi ilə bağlı müzakirələrə ilk iqtisadi töhfələrdən biri Pearce, Barbier və Markandya tərəfindən verilmişdir (1990: 1-22), onlar Roulsun əsasını qoyduğu “nəsillərarası bərabərlik” prinsipinə əsaslanaraq, ədalət nəzəriyyəsi və konsepsiyada heç bir gələcək nəslin indiki nəsildən daha pis vəziyyətdə olmayacağını ifadə etdiyi irəli sürülüb. Buna görə də cəmiyyət zaman keçdikcə rifahın aşağı düşməsinə imkan verməməlidir.

Sustainomics-in əsasını təşkil edən transdisiplinar çərçivə davamlı inkişafın iqtisadi, sosial və ekoloji ölçülərinin balanslaşdırılmış və ardıcıl şəkildə həll edilməsini tələb edir. Bundan əlavə, davamlılığa qarşı ənənəvi inkişafa nisbi vurğu balanslaşdırılmış qiymətləndirilməlidir. Çünki Güneyin prioritetləri inkişaf, istehlak və artım, yoxsulluğun aradan qaldırılması və iqtisadi ədalət; Şimalda başlayan əsas davamlı inkişaf ədəbiyyatının əhəmiyyətli bir hissəsi çirklənməyə, artımın və əhəlinin artımının qeyri-davamlılığına diqqət yetirir (Munasinghe, 2009: 35).

Bu çoxölçülü strukturun komponentləri kimi iqtisadi davamlılıq, ekoloji davamlılıq və sosial davamlılıq məsələləri aşağıdakı alt başlıqlar altında müzakirə olunur.

A) İqtisadi Davamlılıq

Hamiltona (2006: 307) görə, davamlılıq konsepsiyasının iqtisadi ölçüsünü müzakirə etmək üçün ən uyğun başlanğıc nöqtəsi gəlirin Hicksian tərifidir. Hicks gəliri bir insanın və ya millətin müəyyən bir müddət ərzində istehlak edə biləcəyi və bu dövrün sonunda əvvəlində olduğu qədər yaxşı vəziyyətdə ola biləcəyi ən yüksək məbləğ olaraq təyin edir (Hicks, 1946: 172). Bu halda gəlir ən yüksək davamlı istehlakdır. Müəyyən müddət ərzində istehlakı təmin etməyin yolu istehlaka məruz qalan mal və xidmətlərin hərəkətini təmin etmək üçün tələb olunan kapital fondunun istehsal potensialını qorumaqdır (Hamilton, 2006: 307). Deməli, sadə dillə desək, insan rifahının davamlı şəkildə yüksəldilməsi üçün kapital fondunun artırılması ilə yanaşı, onun məhsuldarlığı da artırılmalı və ya heç olmasa qorunmalıdır. İqtisadi nöqtəyi-nəzərdən dayanıqlılıq məsələsinə buna görə də resursların bölüşdürülməsində səmərəlilik, məhdud resursların artıma təsiri, texnoloji tərəqqi və daxilolmaların, başqa sözlə, kapital növlərinin əvəzediciliyi çərçivəsində yanaşılmışdır.

Howarth və Norgaard (1992) tərəfindən qeyd edildiyi kimi, nəsillərarası bərabərlik bu gün gələcək nəsillərin hüquqlarını qəbul etmək və varislərimiz üçün məsuliyyəti öz üzərinə götürmək nəticəsində yarana bilər. Cəmiyyətlərin ətraf mühitə verdiyi dəyər inkişafın davamlı olub-olmadığını göstərir və hər nəsildən nəsillərə kifayət qədər təbii ehtiyatların və kapitalın ötürülməsi inkişafın davamlılığını təmin edəcək. Dasgupta və Heal (1974), onu nəsillərarası səmərəliliyi, insan tərəfindən istehsal olunan kapitalı və bərpa olunmayan təbii ehtiyatları əhatə edən bir çərçivədə təhlil edərək, aşağı ilkin kapital ehtiyatı və yüksək ilkin təbii ehtiyat ehtiyatı nəzərə alaraq resursların optimal istehlakını araşdırdı.

Onların araşdırmalarında adambaşına istehlak üçün əldə edilən zaman yolu əvvəlcə yüksələn, sonra isə enən bir quruluşa malikdir. Markandya və başqaları (2002: 19) bu nəticəni zamanla istehlakı sifirə endirəcək optimal yol kimi şərh etmiş və bu vəziyyətin səbəbini istifadə edilən müsbət və sabit endirim dərəcəsi⁶ göstərmişdir. Solow (1974a) da tükənən (bərpa olunmayan) resursların müzakirə edildiyi bu cür tədqiqatlarda indiki və gələcək zaman arasındakı tarazlığın daha həssas olduğunu xəbərdar etmiş və istifadə olunacaq endirim dərəcəsinin təyin edərəkən diqqətli olmaq lazım olduğunu bildirmişdir.

Son illərdə zaman keçdikcə azalan sosial uçot dərəcəsinin istifadəsi üçün inandırıcı nəzəri səbəblər irəli sürülür. Bunlardan birincisi, gələcəklə bağlı qeyri-müəyyənliyin mövcud olduğu real dünyada sosial fayda-xərc təhlilinə bu qeyri-müəyyənliyin əlavə edilməsi belə nəticəyə gəlməyə əsas verir ki, azalan sosial uçot dərəcəsi qərarların qəbulunda səmərəliliyin təmin edilməsi üçün istifadə olunmalıdır. Əgər bir dövrdə gözlənilən uçot dərəcəsi əvvəlki dövrdəki uçot dərəcəsi ilə əlaqələndirilsə, başqa sözlə, uçot dərəcəsinin qeyri-müəyyənliyi və davamlılığı varsa, nəsillər arası effektivlik üçün azalan sosial uçot dərəcəsi istifadə edilməlidir (Weitzman, 1998, 2001). Müxtəlif mümkün faydalı funksiyalar üçün azalan endirim dərəcələri araşdırılmış və nəsillərarası optimalıq üçün azalan sosial uçot dərəcələrindən istifadə edilməli olduğu göstərilmişdir (Gollier, 2002a, 2002b). İkinci səbəb odur ki, oxşar modeli təklif edən Çiçilniski (1996, 1997) və Li və Löfqrenin (2000) tədqiqatlarında nəsillərarası bərabərlik üçün istifadə edilən spesifikasiyalar uçot dərəcələrinin azaldılmasını tələb edir. Hepburna (2006) görə, bu vəziyyət zamanla azalan uçot dərəcələrindən istifadənin zamanlararası səmərəlilik istəyi ilə nəsillərarası bərabərlik qayğısı arasında yol tapmaq üçün ən uyğun yollardan biri olduğu təəssüratını yaradır. Bu tədqiqatlara əlavə olaraq, fərdi vaxta üstünlük verməklə bağlı eksperimentlərdən əldə edilən müşahidələr, insanların yaxın gələcək dəyərləri daha uzaq gələcək dəyərlərindən daha yüksək nisbətdə endirim etdiyini ortaya qoydu.

Davamlılıq ədəbiyyatında əvəzedicilik mübahisələrinin yeri uçot dərəcəsi müzakirəsi qədər vacibdir. Əvəzedicilik, sözügedən ədəbiyyatda istifadə olunduğu kimi, bir giriş (məsələn, təbii ehtiyatları) başqa bir girişlə (məsələn, insan tərəfindən istehsal olunan kapital) əvəz etmək qabiliyyətidir. Nordhaus və Tobinə (1972: 15) görə kapitalın və əməyin təbii ehtiyatlarla əvəz edilməsi gələcək artım üçün həyati əhəmiyyət kəsb edir. Bu mənada daxilolmalar arasında aşağı əvəzedicilik davamlılığa maneə yaradır (Ruta və Hamilton, 2006: 48). Əgər insan istehsalı kapital ilə təbii ehtiyatlar arasında əvəzlənmə elastikliyi birdən az olarsa, texnoloji tərəqqi olmadıqca, istehlakı və deməli, rifahı artırmaq mümkün deyil və bu mənada davamlılıq qeyri-mümkün olur. Solow (1974a) aşağı əvəzetmə probleminə də toxunaraq, bu halda istehlakın çox uzunmüddətli perspektivdə sifirə bərabər olacağını bildirir, eyni zamanda bu vəziyyətdə texnoloji tərəqqinin profilaktik roluna toxunur. Stiglitz (1974), Dasgupta and Heal (1974), Solow (1974b, 1986), (Baumol, 1986) kimi tədqiqatlar göstərir ki, təbii ehtiyatların tükənməsi və ya deqradasiyası daxilolmalarla kompensasiya olunduğu müddətcə istehlakı və rifahı artırmaq mümkündür. əvəzedicilik və ya texnoloji tərəqqi bunu təklif edən tədqiqatlar arasındadır

Hartwick (1977) istehlakın bir tükənən resursu olan sabit texnologiyalı iqtisadiyyatda müəyyən sərt şərtlər altında davamlı olduğunu göstərdi. Bu şərtlər ondan ibarətdir ki, tükənən resurs ilə insan tərəfindən istehsal olunan kapital arasında əvəzetmə elastikliyi birdən çox, insan tərəfindən istehsal edilmiş kapitala nisbətən məhsulun elastikliyi tükənən resursla müqayisədə daha yüksəkdir və xalis qənaət bərabərdir. sifirə. Hartwick-in tədqiqatının əhəmiyyəti, bərpa olunmayan resursların istehlakı vəziyyətində davamlılıq üçün bir qayda irəli sürməsindən irəli gəlir. Hartwick qaydası olaraq adlandırılan və Solow (1986) tərəfindən qəbul edilən bu qaydaya görə, əgər bir cəmiyyət adambaşına ən yüksək sabit istehlak səviyyəsinə çatmağı hədəfləyirsə, təkrar istehsal olunan kapitalda təbii ehtiyatların istehlakından əldə edilən iqtisadi rentaya bərabər investisiya qoyulmalıdır.. Dasgupta və Heal (1979) və Hamilton

(1995) göstərdilər ki, Hartvik qaydası insan tərəfindən yaradılmış kapital və təbii ehtiyatlar arasında əvəzlənmə elastikliyi birdən az olduqda tətbiq oluna bilməz.

Bovenberg və Smulders (1995) ətraf mühitin keyfiyyəti ilə iqtisadi artım arasındakı əlaqəni çirklənməni azaldan texnoloji dəyişikliyi özündə birləşdirən endogen artım modelindən istifadə edərək araşdırdılar, burada təbii mühit bərpa olunan bir giriş kimi istehsal funksiyasına daxildir. Tədqiqat göstərdi ki, tarazlaşdırılmış iqtisadi artım üçün ətraf mühitə daxil olan vəsaitlə insan istehsalı kapital arasında əvəzlənmə elastikliyi 1-ə bərabər olmalıdır.

Bretschger (1998) təbii ehtiyatların bərpa oluna biləcəyi fərz olunduğu tək sektorlu və çoxsektorlu endogen artım modellərindən istifadə etməklə insan tərəfindən yaradılmış kapital və təbii ehtiyatlar arasında əvəzlənmə əlaqəsini müzakirə etmişdir. Tək sektorlu modeldən əldə edilən nəticələr göstərir ki, dayanıqlı artım yalnız təbii ehtiyatlar və digər girişlər arasında əvəzlənmə elastikliyi birdən çox olduqda mümkündür; Çox sektorlu modelin iki fərqli variantı ilə aparılan təhlillərdə bəzi sektorlarda əvəzlənmə elastikliyi birdən az olsa belə, artımın davamlı olaraq qaldığı müşahidə edilmişdir. Bu, uzunmüddətli iqtisadi inkişaf və ətraf mühitin mühafizəsi arasında mübadilənin nəzərdə tutulduğundan aşağı olduğunu ortaya qoydu.

B) Ekoloji Davamlılıq

Təbii ehtiyatların məhdudlaşdırılması şəraitində böyümənin və istehlakın ən yüksək səviyyədə saxlanmasına diqqət yetirən iqtisadi davamlılıqdan fərqli olaraq, ekoloji davamlılıq insan həyatı üçün zəruri həyat dəstəyi təmin edən təbii mühitin keyfiyyət və kəmiyyətinə diqqət yetirir və bu, təbii resursların mövcudluğu üçün ilkin şərtədir. iqtisadiyyatdır. Bu keyfiyyət və kəmiyyət neoklassik və ekoloji iqtisadi hərəkətlər tərəfindən təbii kapital adlanır.

Təbii mühit Yer kürəsində həyatın yaşaması üçün qida və sığınacaq kimi əsas ehtiyacları, eləcə də həyat üçün uyğun iqlim və atmosfer şəraitini təmin edir. Dünyada heç bir canlı növünün, o cümlədən insanların tək başına mövcud olması mümkün deyil; çünki bütün canlılar bir-biri ilə və digər cansız varlıqlarla qarşılıqlı əlaqədə olduqları ekosistemin hissələridir. Məsələn; Dünya ekosistemi bütövlükdə nəzərə alındıqda, Yer kürəsində həyatın əsasını təşkil edən fotosintez həyata keçirən canlılar yox olarsa, həyatın sona çatma biləcəyi göz qabağındadır. Ekosistemin bütün hissələri bir-biri ilə sıx bağlıdır. Buna görə də, ekosistemin bir hissəsi məhv olarsa və ya zədələnsə, digər hissələrdə də bununla bağlı nəticələr yaranacaqdır. Təbii ki, bu təsirlərin ölçüləri ekosistemə dəyən zərərin xarakterindən, miqyasından və müddətindən, zərərin təsirinə məruz qalan hissələrin ekosistem daxilində əhəmiyyətindən və ekosistemin özünü sağaltma gücündən asılı olaraq dəyişir. İnsanlar dünya ekosisteminin bir hissəsi olduğu üçün onların təsirlərinin nəticələri ekosistemin digər hissələrində də öz əksini tapır. Yer üzündəki bütün canlılar yaşamaq və inkişaf etmək üçün rəqabət aparır və ya əməkdaşlıq edir və ətraf mühiti bilmədən dəyişdirirlər; Bununla belə, insanları bütün canlılardan fərqləndirən iki xüsusiyyət var: (i) varlığı üçün asılı olduqları ekosistemləri təhlükə altına almaq və hətta məhv etmək gücünə malik olmaq və (ii) yer üzündəki hər bir ekosistemə yayılmaq və nəzarəti ələ keçirmək. texnologiyadan istifadə edərək bu ekosistemləri (Alpaqut, 1997; Ponting, 2008).

C) Sosial Davamlılıq

1990-cı illərdən başlayaraq, sosial təcrid, gender bərabərsizliyi, demokratiya, iştirakçılıq və cəmiyyətin səlahiyyətlərinin artırılması (siyasi hüquqlar və güc), eləcə də yoxsulluq kimi sosial-iqtisadi problemlərin müzakirəsi davamlılığın da sosial ölçüyə malik olduğunu ortaya qoydu (Müdrük, 2001).

İqtisadi və ekoloji amillər oxşar insan kapitalı ilə təbii və fiziki kapital avadanlığına malik ölkələr arasında iqtisadi inkişafdakı fərqləri və oxşar xüsusiyyətlərə malik olan ölkələrin oxşar siyasət təcrübələrindən irəli gələn fərqli nəticələri izah etmək üçün kifayət deyil. Davamlı inkişaf zəncirində çatışmayan halqa iqtisadi artımı və inkişafı təmin etmək üçün

cəmiyyət arasında qarşılıqlı əlaqə və təşkilatlanma formalarını ifadə edən sosial kapital ölçüsüdür (Dünya Bankı, 1997, 1999).

İqtisadi ölçü qədər vacib olan davamlılığın ekoloji və sosial ölçüləri uzun müddət neoklassik iqtisadiyyat tərəfindən nəzərə alınmırdı. Bununla belə, ekoloji problemlərin (iqlim dəyişikliyi, torpaq itkisi və səhrələşmə, biomüxtəlifliyin azalması, hava, su və torpağın çirklənməsi) insan həyatına və iqtisadiyyatına təsirlərinin nəzərəcarpacaq dərəcədə artması ilə yanaşı, davamlılıq üzrə daha əhatəli təhlil çərçivəsi və fənlərarası və ekoloji problemlərə plüralist yanaşma tələb olunur. yanaşma təklif edən ekoloji iqtisadiyyatın yaranması da neoklassik iqtisadiyyatın ətraf mühitə baxışında dəyişikliklər yaratmışdır.

Tədqiqatda qiymətləndirilən ədəbiyyatdan da anlaşıldığı kimi, davamlılıq anlayışının mənası ilə bağlı mübahisələr davam etsə də, hazırda konsepsiyanın çoxölçülü bir quruluşa malik olduğu ümumi şəkildə qəbul edilir. Bu vəziyyətin birbaşa nəticəsi davamlılıq probleminin fənlərarası perspektivdən həll edilməsinə ehtiyac olmasıdır. Davamlılıq və texnoloji yeniliklər arasındakı əlaqəni daha aydın şəkildə ortaya çıxarmaq və daxilolmalar arasındakı əvəzedicilik əlaqəsini təhlil etmək məqsədi daşıyan nəzəri və empirik tədqiqatların olmaması müvafiq ədəbiyyatda hiss olunur. Bu tədqiqatlara əlavə olaraq, müqayisəli ölkə və ya regional nümunələrə, eləcə də zəif və güclü davamlılıq tədbirləri üzrə empirik tədqiqatlara ehtiyac var.

Nəticə

Davamlı inkişaf ekoloji, iqtisadi və sosial amillərin ahəngdar birləşməsinə tələb edən mühüm yanaşmadır. Bu yanaşma təkcə bu günün deyil, gələcək nəsillərin ehtiyaclarını da nəzərə alır. Davamlı inkişaf məqsədlərinə nail olmaq üçün hökumətlər, şirkətlər və fərdlər birlikdə əməkdaşlıq etməli, təbii ehtiyatlardan məsuliyyətlə istifadə etməli və sosial birliyi təşviq etməlidir. Onlar iqtisadi inkişafı uzunmüddətli perspektivdən təmin etməli və idarə etməlidirlər.

Dünyanın üzləşdiyi ən böyük problemlər, xüsusilə iqlim dəyişikliyi, yoxsulluq, iğtişaslar və təbii ehtiyatların tükənməsi yalnız qlobal səviyyədə əlaqələndirilmiş fəaliyyətlə həll edilə bilər. Ola bilər. Birgə hərəkət etməklə bu problemlərin həllinin innovativ yollarını tapmaq və dünyada davamlı inkişafı təmin etmək olar.

Davamlı inkişaf təkcə ekoloji məsələləri deyil, həm də cəmiyyətlərin sosial və iqtisadi inkişafını nəzərə almaqla daha ədalətli və dinc dünya qurmaq məqsədi daşıyır. Bu məqsədə çatmaq üçün hər bir fərd və cəmiyyət, eləcə də dövlətlər və beynəlxalq təşkilatlar məsuliyyətlə və fərdi şəkildə hərəkət etməlidir. Güclü və effektiv siyasət həyata keçirilməlidir. Yalnız bu yolla daha yaşana bilən və ədalətli gələcək qurmaq olar.

ƏDƏBİYYAT

1. Barbier, E. B., Burgess, J. C., & Folke, C. (1995), *İtirilmiş Cənnət? Biomüxtəlifliyin Ekoloji İqtisadiyyatı*, Earthscan, Londra.
2. Baumol, W. J. (1986), "Sonlu Resursların Davamlı Genişləndirilməsi İmkani haqqında", *Kyklos*, 39, ss. 167-79.
3. Beder, S. (1994), "Davamlı İnkişaf Siyasəti", <http://www.uow.edu.au/~sharonb/esd/arena.html> (15.08.2014).
4. Bretschger, L. (1998), "Davamlı olmaq üçün necə əvəz etməli: ekoloji məhdudiyyətlər altında biliklərə əsaslanan artım", *Ətraf Mühit və İnkişaf İqtisadiyyatı* (4), ss. 425-42.
5. Cabeza Gútes, M. (1996), "Zəif davamlılıq konsepsiyası", *Ekoloji İqtisadiyyat*, 17(3), ss. 147-56, doi: 10.1016/S0921-8009(96)80003-6.
6. Chichilnisky, G. (1996), "Davamlı inkişafa aksiomatik yanaşma", *Sosial Seçim və Rifah*, 13(2), ss. 231-57, doi: 10.1007/BF00183353.

7. Chichilnisky, G. (1997), "Davamlı inkişaf nədir", Torpaq İqtisadiyyatı, 73(4), ss. 467- 91, doi:10.2307/3147240.
8. Childe, G. (1951/1983), "İnsan özünü edir", NAL Penguin, Nyu-York.
9. Roma Klubu (tarix yok), "Roma Klubunun hekayəsi", <http://www.clubofrome.org/?p=375> (05.11.2014).
10. Costanza, R., & Daly, H. E. (1992), "Natural Capital and Sustainable Development", Conservation Biology, 6(1), ss. 37-46, doi:10.1046/j.1523-1739.1992.610037.x.
11. Daly, H. E. (1990), "Dayanıqlı inkişafın bəzi əməliyyat prinsiplərinə doğru", Ekoloji İqtisadiyyat, 2(1), ss. 1-6, doi: 10.1016/0921-8009(90)90010-R.
12. Daly, H. E. (1991a), "Ətraf mühitin makroiqtisadiyyatına doğru", Torpaq iqtisadiyyatı, 67(2), ss.255-59, doi:10.2307/3146415.
13. Daly, H. E. (1991b), Sabit Dövlət İqtisadiyyatı, İkinci Nəşr. , Island Press, Vaşinqton, D.C.

Талех Бабаев

Научный руководитель: Х.А.Айналов

УСТОЙЧИВОСТЬ И УСТОЙЧИВОЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ

Резюме

Обеспокоенность по поводу устойчивости создала новую повестку дня для дебатов об экономическом развитии, и со временем эти дебаты сосредоточились на устойчивом развитии. Кроме того, дебаты об устойчивом развитии изменили традиционные взгляды неоклассической экономики на окружающую среду и природные ресурсы и породили новые экономические движения. Эти токи; Это экономика окружающей среды и природных ресурсов, которая является ответвлением неоклассической экономики, и движение экологической экономики, возникшее как реакция на это движение. В этом исследовании рассматривается исторический процесс развития концепций устойчивости и устойчивого развития, оцениваются дискуссии по этим концепциям с помощью таких концепций, как равенство между поколениями, эффективность распределения ресурсов и взаимозаменяемость ресурсов, а также объясняется текущая ситуация в этих дискуссиях. . Позиции экономических движений в дебатах об устойчивом развитии ясно вырисовываются в конце этого анализа. Представленный здесь обзор также дает представление о проблемах, которые необходимо решить в литературе по устойчивому развитию в предстоящий период. Соответственно, установлено, что существует потребность в теоретических и эмпирических исследованиях взаимосвязи между устойчивостью и технологическими инновациями и взаимозаменяемостью между ресурсами, а также в эмпирических исследованиях и страновых исследованиях слабых и сильных критериев устойчивости.

Цель – устойчивое развитие сегодня становится важнейшей стратегией решения экономических и экологических проблем во всем мире. Эта концепция направлена на объединение сохранения природных ресурсов, экономического роста и социальной справедливости для удовлетворения потребностей нынешних поколений и обеспечения того, чтобы будущие поколения удовлетворяли свои собственные потребности. Устойчивое развитие не только решает экологические проблемы, но и способствует экономическому и социальному восстановлению.

Методология: в процессе исследования были затронуты основные принципы энергоэффективности при производстве сельскохозяйственной продукции и объяснена стратегическая важность повышения энергоэффективности отрасли. При подготовке статьи использовались методы наблюдения, экономико-статистики, научной абстракции, обобщения, а также исследования ученых-экономистов по данной теме.

Научная новизна: основной научной инновацией, достигнутой в статье, является характеристика системы энергетической устойчивости сельскохозяйственного производства и определение направлений создания благоприятной окружающей среды.

Ключевые слова: *устойчивость, устойчивое развитие, равенство между поколениями, замещение ресурсов, сильная и слабая устойчивость*

Taleh Babayev
Scientific supervisor: H.A.Ainalov

SUSTAINABILITY AND SUSTAINABLE ECONOMIC DEVELOPMENT

Summary

Sustainability concerns have created a new agenda for economic development discussions, and over time, these discussions have focused on sustainable development. In addition, sustainability discussions have led to a change in the traditional views of neoclassical economics on the environment and natural resources and have paved the way for the emergence of new economic movements. These movements; namely, environmental and natural resources economics, which is a sub-branch of neoclassical economics, and the ecological economics movement that emerged as a reaction to this movement. This study examines the historical development of the concepts of sustainability and sustainable development, evaluates the discussions on these concepts through concepts such as intergenerational equity, efficiency in resource allocation, and substitutability of inputs, and explains the current state of these discussions. The positions of economic movements in the sustainability discussions are clearly revealed at the end of this analysis. The review made here also provides a glimpse of the issues that need to be addressed in the sustainability literature in the coming period. Accordingly, it has been identified that there is a need for theoretical and empirical studies on the relationship between sustainability and technological innovations and the substitutability relationship between inputs, as well as empirical studies and country examples on the criteria of weak and strong sustainability.

Purpose – sustainable development is gaining importance as a critical strategy for overcoming both economic and environmental problems all over the world today. This concept aims to combine the protection of natural resources, economic growth and social equity in order to meet the needs of present generations and ensure that future generations can meet their own needs. Sustainable development not only solves environmental problems, but also contributes to economic and social recovery.

Methodology: in the research process, the basic principles of energy efficiency in agricultural production were referred to, and the strategic importance of increasing the energy efficiency of the sector was explained. During the preparation of the article, observation, economic-statistical, scientific abstraction, generalization methods, as well as research on the topic by economists were used.

Scientific innovation: the main scientific innovation achieved in the article is the characterization of the energy sustainability system of agricultural production and the identification of directions for creating a favorable environment.

Keywords: *Sustainability, sustainable development, intergenerational equity, input substitution, strong and weak sustainability*